

Luotolainen

Eero Sipilän elämä ja teokset

Pekka Sipilä

Luotolainen

Pekka Sipilä

Luotolainen

Eero Sipilän elämä ja teokset

Nimikkeen automaattinen analysointi tietojen, erityisesti mallien,
trendien ja korrelaatioiden, saamiseksi tekijänoikeuslain 13b §
(”tekstin- ja tiedonlouhinta”) mukaisesti on kielletty.

© 2026 Pekka Sipilä
sekä kirjassa käytetyn tekijänoikeuden suojaaman aineiston oikeudenomistajat
Yhteystieto: *p.sipila@outlook.com*

Kansi: Axel Kalavainen, Creative Peak
Kannen valokuva: Aarne Enroth
Ulkoasu ja taitto: Susanna Laurola

Kustantaja: BoD · Books on Demand,
Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki,
bod@bod.fi
Kirjapaino: Libri Plureos GmbH,
Friedensallee 273, 22763 Hapuri, Saksa

ISBN 978-952-89-2947-5

SISÄLLYS

ALUKSI 11

I SIPILÄT

HAILUOTO 15

VARHAISET SIPILÄT 18
- Juho Sifferinpoika 18
- Juhoa edeltäneet sukupolvet 19
- Murhia, kidutusta ja hävitystä 20
- Elämä palailee raiteilleen 22
- ”Ymmyrkäinen pöselö” 23
- Sipilästä Pottiin 25
- Luotsi ja majakanvartija 28
- Gustaf Adolf Saxbäck 32

UUSI SUKUPOLVI 39
- Luotsivanhin toisessa polvessa 39
- Päätalon isäntä 41
- Lisää luotsiveljeksiä 45

AUGUST HERMANIN LAPSET 50
- Ketolan emäntä 50
- Pertaan Janne 51
- Maija, Betti, Kaarlo ja Heikki 53
- Potin kolmas sukupolvi 56

JENNY EMILIA JA KAAVIN SIPILÄT 58
- Kirkkoherran koulutettavaksi 58
- Nuori opettaja 63
- Toimelias opettaja 65

FREDRIK VILHON LAPSET 69
- Päätalon jakaminen 69
- Lisää luotsi-Sipilöitä 71
- Luotsit vastustavat venäläistämistä 75
- Päätalon toinen isäntä 75
- Korpikirjailija Päätalossa 79

PEKKA EVERT 85
- Päätalosta Sipiläksi 85
- Seminaariin 86
- Merkkimies A. E. Taipale 92
- Puolangalle ja takaisin Kajaaniin 94

HAILUOTOON 97
- Aviopari Pekka ja Jenny 97
- Yhteiseen kotiin 99

SIEVIN SIPILÄT 106
- Pois Hailuodosta 106
- Menestystä ja vastoinkäymisiä 112

KÄLVIÄN SIPILÄT 120
- Koulukortteeriin 120
- Isänmaan asialla 127
- Eeron kaksi kotia 132
- Sipilät ja Sirelius-Siiralat 138

OPISKELIJAELÄMÄÄ 141
- Musiikin perässä Helsinkiin 141
- Kodin kuulumisia 144
- Vakavaa seurustelua 151

KOLME SOTAA, MONTA TUTKINTOA 159
- Talvisota keskeyttää opinnot 159
- Rauhasta takaisin sotaan 160
- Suruviesti kotoa 176
- Takaisin musiikin pariin 177

KAJAANIIN 180
- Urkurista sekatyömieheksi 180
- Kevään viimeinen musiikkitunti 181

II SEPPÄSET JA SALOSET

KAINUU JA HÄME 189
Nurmiahon Seppäset 189
Janakkalan Saloset 196

SOTKAMOLAISET 204
Tipakselta kaupunkiin 204
Samppa opintiellä 210

SOTAA JA KOULUNKÄYNTIÄ 214
Lukiolainen ja ilmavalvontalotta 214
Takaisin koulunpenkille 220

SODAN VALOISAMPI PUOLI 223
Suomussalmelle ja Vuokkiniemeen 223
Oikotietä ylioppilaaksi 234
Irti sodasta 236

OPISKELUA JA SODAN JULMUUTTA 242
”Kauppasurkeaan” 242
Murheen murtama perhe 250
Samppa puhuu kaatuneelle veljelleen 255

ELÄMÄ JATKUU SITTENKIN 260
Paluu arkeen 260
Uudelle uralle 262
Tenttejä, politiikkaa, työkokemusta 265

III EERO JA SAMPPA

SALAKIHLOISSA 273
Saima puhuu lehtorille 273
Rakastuneet Eero ja Samppa 276
Kihlapari vailla asuntoa 281
Väsyneet mutta onnelliset 287
Sittenkin Kajaaniin 292

SAVONKATU 26 296
Ikiomaan kotiin 296
Pariskunnasta perheeksi 300
Sopu antaa sijaa 302
Matti-ukki lähti, Erkki-vauva tuli 306

HAAVEET JA TODELLISUUS 309
Urkurin paikka yhä mielessä 309
Muusikkona Kajaanissa 311
Kalevalakuoro niittää mainetta 313
Urut, salainen rakkaus 323
Pidetty ja pelätty, ihailtu ja vihattu 325
Kantelu kouluhallitukseen 329
Juttujen lähde 330

LASTENKASVATUSTA 333
Rakastettu Saima-ope 333
Kolmen sukupolven arkea 335
Pekka lähti, Pekka tuli 337

MONTA RAUTAA TULESSA 342
Sävellyksiä alkaa syntyä 342
Terveys pettää 346
Talo metsän reunassa 348
Perhepotretti portailla 349
Taiteet tulivat kotiin 350
Barokin muotoja, modernia harmoniaa 352

HOIKKANIEMI JA PIILO 356
Kesät Hoikassaniemessä 356
Omaan kesäpaikkaan 360

MUSIIKKIALAN AUKTORITEETTI 368
Kiivas julkaisutahti 368
Käyttömusiikkia ja sovituksia 372
Ahkera luennoija 374

PERHEEN ARKEA 377
Mummusta oli moneksi 377
Jankkia ja lihasoppaa 378
Thor Automagic 383
Tuulahduksia ulkomaailmasta 384

LÄPIMURTO SÄVELTÄJÄNÄ 386
Kuorosensaatio 386
Ulkokuori ja todellisuus 390

PIENI YSTÄVÄPIIRI 395
Kajaanin toiset Sipilät 395
Sampan ystävät 396

MUSIIKKIA KOTONA 398
Suutarin lasten huonot kengät 398
Ei ainoastaan vanhaa musiikkia 400
Yksityisoppilaita 402
TE DEUM LAUDAMUS 406
Suuri hetki Kallion kirkossa 406
Te Deum laudamus 407
Te glorious Apostolorum chorus 408
Tu Rex gloriae 408
Tu devicto mortis aculeo 409
Te ergo quaesumus 410
Per singulos dies 410
Dignare, Domine 411
In te, Domine, speravi 412
Usko, epäusko ja toivo 413
Kovan onnen teos 415
HUOMION KESKIPISTEENÄ 418
Juhlat Piilossa 418
Virallisia tunnustuksia 420
AINA TEKSTIN EHDOILLA 421
Jalat maassa 421
Tilaus Pohjanlahden takaa 424
Sävellystilaus Kajaanista 426
EI ENÄÄ KUOROSÄVELLYKSIÄ 428
Vapautuminen 428
Sävellys orkesterille – vai uruille? 429
Eero Sipilän Requiem 433
JÄÄHYVÄISET 438
Järkyttävä uutinen 438
Kuolinpäivä 440
Hautajaiset 441
LOPUKSI 443
SÄVELLYSLUETTELO 444
EERO SIPILÄN MUSIIKKIKIRJASTO 446
LÄHTEET JA NIIDEN LYHENTEET 448
HENKILÖHAKEMISTO 453
HENKILÖHAKEMISTO VAIHTOEHTOISEN SUKUNIMEN MUKAAN 466
VIITTEET 468

Omistettu lapsilleni ja lastenlapsilleni

ALUKSI

Tämä kirja on syntynyt kahdenlaisesta kiinnostuksesta. Isäni Eero Sipilän musiikkia olen tutkinut jo opiskeluaikoinani ja tehnyt siitä kaikki opinnäytetyöni pro gradua myöten. Olin 16-vuotias, kun isäni kuoli. Ajattelin, että minun velvollisuuteni on huolehtia hänen musiikillisesta perinnöstään. Sille tielle sitten jäin. Minusta tuli musiikkitieteilijä, joka teki työuransa musiikinkustannusalalla. Olen pyrkinyt ja pitkälti onnistunutkin huolehtimaan siitä, että isäni sävellykset tulevat vähitellen julkaistuiksi painettuina nuotteina. Minulla on ollut myös ilo olla esittämässä niitä eri kuorojen riveissä. On siis aika luonnollista saattaa tämä edistämistyö päätökseen kirjoittamalla elämäkerta Eero Sipilästä ja sisällyttämällä siihen luonnehdinnat hänen keskeisistä sävellyksistään syntytaustoineen.

Toisen kiinnostuksen kohteeni laukaisi käytännön toiminnaksi ensimmäisten lastenlasteni syntymä loppuvuodesta 2020. Olin vuosien varrella kerännyt ja digitoinut paljon vanhempiini ja isovanhempiini liittyvää aineistoa, mutta lastenlapseni saivat minut ajattelemaan tiedon katoamista. Halusin tallentaa meistä Sipilöistä kokoon saamani tiedot heidän luettavakseen. Olen huomannut, että iän karttuessa menneiden sukupovien elämä kiinnostaa yhä enemmän. Jos sama kiinnostus syntyy lapsillani ja heidän lapsillaan, tarjoan heille jotakin kättä pidempää.

Kaksijakoinen kiinnostukseni selittää kirjani rakenteen: se on sekä isäni elämäkerta että Sipilöiden, Seppästen ja Salosten sukutarina. Äitini Saiman – Sampan – elämän olen kuvannut isäni kuolemaan vuoteen 1972 saakka.

Vaikka Eero oli vain kuusivuotias perheen muuttaessa Hailuodosta mantereelle, hän piti itseään aina *luotolaisena*. Luotolaisuuteen kuuluvalla eristyneisyydellä hän perusteli sitäkin, ettei erityisemmin välittänyt seurapiireistä tai niin sanotusta musiikkielämästä.

Sisällön laajuuteen ja laveuteen minua ovat rohkaisseet Perttu Immosen erinomainen *Suomen rahvaan historia* (2017), joka nimensä mukaisesti tarkastelee historian suuria käänteitä tavallisen ihmisen, kirjoittajan esivanhempien, näkökulmasta, sekä Antti Pirisen *Perkeleitä ja enkeleitä – Ahlqvistien maailmat* (2022). Viimeksi mainitun teoksen lähtökohtana on kielitieteilijänä ja runoilijana tunnettu, mutta lähinnä Aleksis Kiven Seitsemän veljeksen teilaajana historiaan jäänyt August Ahlqvist. Pirinen kertoo noudattaneensa australialaisen Barbara Cainen kuvaamaa ryhmäbiografian mallia, jossa teksti *tarkastelee yhden päähenkilön sijaan laajempaa, tietyin perustein rajattua ihmisryhmää tuoden yhteen kohteidensa elämäntarinat, heidän välisensä suhteet ja niiden taustalla vaikuttavat historialliset kehityskulut*.[1] Sain Pirisen kirjan käsiini tosin vasta siinä vaiheessa, kun oma tekstini oli jo kutakuinkin valmis. Yhtä kaikki, sain uskoa siihen, että näinkin tarinan voi rakentaa.

Kirja on runsaasti kuvitettu. Vanhempani olivat onneksi ottaneet ja säilyttäneet suurehkon määrän valokuvia ja pitäneet hyvässä tallessa myös isäni vanhemmilta perityt kuva-albumit. Arvokasta täydennystä kuvitukseen sain sukulaisiltani. Runsaan kuva-aineksen toivon keventävän lukukokemusta ja tuovan tekstissä mainitut henkilöt lukijalle läheisemmiksi, todellisiksi lihaa ja verta oleviksi ihmisiksi.

Olen käyttänyt runsaasti lähdeviitteitä, jotta kirjaamani tiedot olisivat kenen tahansa tarkistettavissa. Kyseessä ei kuitenkaan ole tieteellinen julkaisu, joten olen monessa tapauksessa tyytynyt toissijaiseen lähteeseen, esimerkiksi kirjaan, jossa viitataan toiseen, aikaisemmin julkaistuun teokseen. Alkuperäisen lähteen jäljittäminen on tälläkin tavalla toki mahdollista. Kaikki itse digitoimani lähteet sekä esimerkiksi Kansalliskirjaston digitoimista sanomalehdistä löytämäni leikkeet olen tallentanut Kainuun Museoon Kajaaniin. Museon tarjoama apu

tarjoaa työlleni selkärangan, koska juuri se mahdollistaa kertomieni asioiden oikeellisuuden tarkistamisen.

Olen syvästi kiitollinen kaikille, jotka ovat minua tässä työssä joko suoraan tai välillisesti auttaneet: Katariina Airas, Judith Dunham, Marc van Gindertael, Martti Hotti, Anna-Mari Hursti, Irja Iso-Hirvelä, Anja Juntunen, Raija Järvelä-Hynynen, Raili Kauppila, Martta Ketola, Harri Komulainen, Tapio Kovalaine, Pekka Lanamäki, Susanna Laurola, Sanna-Miina Myllymäki Palmer, vaimoni Jaana Neuvonen-Sipilä, Jukka Nokela, Esko Piippo, Riitta Pyysalo (s. Sipilä), Antti Rasilo, Alarik Repo, Tuomo Seppo, Seppo Siirala, sisareni Laura Similä (s. Sipilä), Anna-Kaisa Sipilä, veljeni Erkki Sipilä, hänen kaimansa, pikkuserkkuni Erkki Sipilä, Ilkka Sipilä, Ilta Sipilä, Jukka Sipilä, Kiuru Sipilä, Matti Sipilä, Jimmy Tisell, Tytti Uotila, Heikki Varis ja Kim Widing. Jotkut edellä mainituista ovat pikkuserkkujani, joita en ollut ennen kirjahankkeeseen ryhtymistäni tavannut. Heihin tutustuminen on ollut suuri ilo. Vaimoni Jaanan kanssa tekemäni Hailuodon-vierailut, käynnit Potissa ja Päätalossa, ovat merkinneet minulle paljon. Luodosta on tullut meille läheinen paikka, jonne on aika ajoin päästävä.

Riitta Pyysalon minulle lainaama, hänen isänsä Jorma Sipilän kirjoittama *Vaarin muisteluksia* oli korvaamaton lähde selvitettäessä Kaavin Sipilöiden elämää ja olosuhteita, joissa isoäitini Jenny siellä eli. Tämä yhtenä ainoana kappaleena olemassa oleva, koviin kansiin sidottu kirja valottaa myös Kälviälle muuttaneen Hille Sipilän elämää. Isäni kävi koulua useiden vuosien ajan Hillen kodista.

Suureksi aarteeksi Kälviän vuosien osalta osoittautui Katariina Airaksen pro gradu tutkielma *Pappilan arki ja aatemaailma pastorin rouva Anni Sipilän kirjeissä 1919–1936*. Kun otin tekijään yhteyttä, hän lähetti minulle koko hallussaan olevan Hille Sipilän puolison kirjeenvaihdon valmiina tekstitiedostoina. Ilman tätä aineistoa en olisi pystynyt kirjoittamaan isäni kouluvuosista Kälviällä juuri muuta kuin jotakin aivan ympäripyöreää.

Judith Dunham, Aberdeenissa Washingtonin osavaltiossa asuva pikkuserkkuni, on kertonut minulle isoisästään, isoenostani Kaarlosta eli Charlesista, joka yhdessä veljensä Heikin kanssa lähti leivän perässä Amerikkaan suuren siirtolaisaallon vuosina 1900-luvun alussa.

Sisareni Laura muistaa ja tietää perheemme Kajaanin-vuosista asioita, joita minä kuutisen vuotta häntä nuorempana en voi muistaa tai ole koskaan edes tiennyt. Hänen elävät kuvauksensa perheemme elämästä 1950- ja 1960-luvun Kajaanissa tuovat tervetullutta vaihtelua omaan kirjoitustyyliini.

Ilman Susanna Laurolan pitkää kokemusta kirjojen taittamisesta ja hänen taidokasta kädenjälkeään tämä kirja ei olisi koskaan ilmestynyt niin näyttävänä laitoksena kuin se nyt on.

Lopuksi lausun lämpimät kiitokset vaimolleni Jaanalle, joka on lukenut aina uusia versioita käsikirjoituksestani ja antanut arvokkaita parannusehdotuksia.

Helsingissä elokuussa 2026
Pekka Sipilä

I Sipilät

HAILUOTO

Paikka, jossa isäni syntyi ja jota esi-isäni ovat asuttaneet vuosisatojen ajan, on yksi Suomen merkittävimpiä kulttuurimiljöitä. Mikä tekee Hailuodosta niin erityisen? Ensinnäkin tietysti se, että se on saari, Suomen kolmanneksi suurin. Se sijaitsee Perämerellä Oulun edustalla, ja sinne päästäkseen oli tätä kirjoitettaessa vielä nähtävä hieman vaivaa. Sulan veden aikana Hailuotoon pääsi ainoastaan lautalla. Matka Oulunsalosta kesti puolisen tuntia, ja jonotusaika saattoi kauniina kesäpäivänä olla pitkä. Lautat kulkivat parhaimmillaankin puolen tunnin välein, ja jos jommassakummassa lautassa oli vikaa, odotusaika tuplaantui.

Luotolaisilla, saarella vakituisesti asuvilla, oli lautalle etuajo-oikeus, ja me muut pääsimme mukaan vain, jos tilaa oli. Jos jäät olivat talvella riittävän vahvat, saarelle pääsi myös jäätietä pitkin. Nyt lautta on käynyt tarpeettomaksi, sillä sillan ja pengertien muodostama kiinteä yhteys otettiin käyttöön kesäkuussa 2026.

Matka mantereen puoleisesta lauttarannasta saaren toiselle reunalle Marjaniemen luotsiasemalle kestää autolla puolisen tuntia. Tie kulkee Ojakylän ja Kirkonkylän kautta, mutta selkeää rajaa niiden välillä ei ole. Viime vuosisadan alkupuolella maantietä oli vain muutaman kilometrin verran Ojakylän Potista Kirkonkylälle. Muut kulkuväylät olivat kärryteitä tai polkuja.

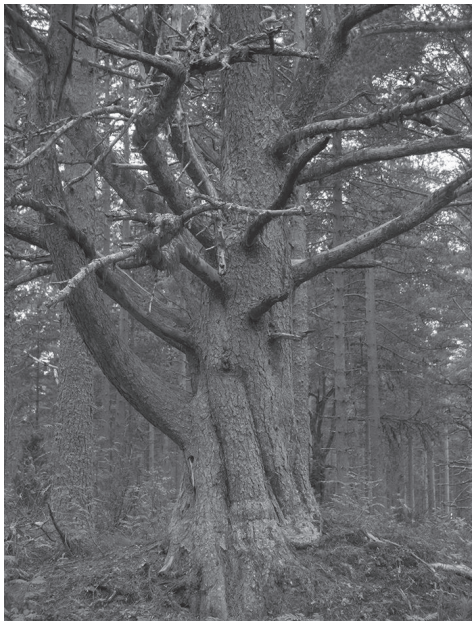

Marjaniemen vanha tie (Samuli Paulaharju 1912, Museovirasto)

Maan kohoaminen 10 000 vuotta sitten vetäytyneen paksun jääkerroksen alta muokkaa yhä Hailuotoa. Rantaviiva siirtyy yhä edemmäs. Ilmankin rakennettavaa siltaa ja pengertietä Hailuoto yhdistyisi joskus mantereeseen.

Isä puhui itsestään *luotolaisena*, ei hailuotolaisena. Nimitys lienee vanhaa perua. Jos tutkii vanhoja karttoja, huomaa, että vielä 1700-luvulla nykyinen Hailuoto koostui kolmesta erillisestä saaresta, jotka olivat *Luoto*, *Santonen* ja *Hanhinen*.[2] Niinpä nykyään keskellä Hailuotoa sijaitsevalla Kirkonkylälläkin oli oma satama, johon päästiin Luodon ja Hanhisen välistä salmea pitkin.[3] Asutusta on ensimmäiseksi ollut Luodolla, ja Santonen (ruotsiksi Sandö) oli kai aluksi pelkkä merestä kohoava hiekkakumpare.

Hailuodossa on ollut joko tilapäistä tai pysyvää asutusta 1100-luvulta lähtien. Maanviljelyn tiedetään vakiintuneen 1200-luvulla. 1600-luvulle tultaessa taloja oli ainakin 60. Vakinaisia asukkaita oli enimmillään 1800- ja 1900-luvun taitteessa yli 2000, mutta sen jälkeen väestön määrä on laskenut alle puoleen.[4]

Hailuotolainen mänty eli *tarri*

Talo Pöllään vievän tien varrella

Hyypänmäeltä

Marjaniemen rantaa (Kuvat Pekka Sipilä)

Luotolainen on kertomus Hailuodossa syntyneen ja Kajaanissa elämäntyönsä tehneen säveltäjän, urkutaiteilijan, kuoronjohtajan ja musiikkipedagogin Eero Sipilän (1918–1972) elämästä. Kirja taustoittaa hänen elämäänsä Hailuotoa satojen vuosien ajan asuttaneen Sipilän suvun tarinan kautta. Eristyneeltä saarelta opettajaperheen ainoa, musiikillisesti lahjakas lapsi muutti vanhempiensa mukana Sieviin, asui koulukortteerissa pikkuserkkujensa kodissa Kälviän pappilassa ja kävi koulua Kokkolassa. Musiikkiopinnot Sibelius-Akatemiassa ja Helsingin yliopistossa keskeytti viideksi vuodeksi sota, joka jätti säveltäjään lähtemättömät jälkensä. Ne kuuluvat myös hänen verrattain suppeaksi jääneessä, 1960-luvulla modernistiseksi kehittyneessä sävellystuotannossaan.

Seminaarin musiikinlehtorin viransijaisuuden piti olla säveltäjälle pelkkä välietappi, mutta Eero Sipilä jäi loppuelämäkseen Kajaaniin. Sieltä löytyi puoliso Saima Seppänen, Samppa, jonka elämänvaiheet sukutaustoineen kirja kertoo aina Eeron kuolemaan saakka.

Kirjoittaja Pekka Sipilä (s. 1955) on musiikinkustannusalalla työuransa tehnyt musiikkitieteilijä. Hän on perehtynyt laajasti isänsä sävellystuotantoon sekä oman sukunsa vaiheisiin.

ISBN 978-952-89-2947-5